

ПАСИВ – КАТЕГОРІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Доведено, що пасиви є категорією, яка характеризує джерела утворення активів. Пасивам характерна спільна властивість: належність активів підприємству та відносна пасивність зміни таких об'єктів.

Визначено категорії пасиви, власний капітал, залучений капітал та зобов'язання, що сприятиме створенню системної класифікації об'єктів пасиву та розширенню його інформативної місткості для максимального задоволення потреб різних груп користувачів звітності

Ключові слова: категорія, поняття, пасив, власний капітал, залучений капітал, зобов'язання

Постановка проблеми. Розвиток науки або будь-якої теоретичної концепції неможливий без розробки понятійно-категорійного апарату, що є особливо важливо для тих областей знань, які в ході суспільного розвитку доповнюються новими положеннями і висновками. Це стосується і науки про бухгалтерський облік, яка має презентувати такий апарат свого опису.

Понятійний апарат, або "мова" бухгалтерського обліку повинна володіти тією пізнавальною аналітичною силою, яка має проникати у сутність господарських процесів, що відбуваються на підприємстві. У процесі такого пізнання розкривається внутрішня структура, встановлюється стійкі зв'язки між ними. Поняття та категорії є формою відображення предметів, процесів господарського життя підприємства, законів та закономірностей їх руху. Особливістю понять є відображення не всього предмету та процесу, а лише окремих їх сторін, властивостей та відношень. Більш в загальному вигляді цю функцію виконують категорії як одна з рушійних сил будь-якої теорії, що характеризуються здатністю скорочувати, ніби "зжимати" знання, таким чином поглиблюючи їх інформативну місткість.

Проф. Я.В. Соколов зазначав, що в бухгалтерських проводках приховано безліч незримо присутніх відносин, що відображають матеріальні, фінансові (монетарні), юридичні, економічні, політичні, соціальні, психологічні (біхевіористичні) зв'язки між учасниками господарського процесу. Складність таких відносин призводить до того, що теорія бухгалтерського обліку представляється як би механізмом, зібраним з деталей інших наук [13, с. 190-191]. Вичерпна праця з бухгалтерії повинна будувати, перш за все, нову науку на математичній, правовій і господарській основі, щоб потім вивести різноманітні додатки до практичних потреб господарства. Спроби поставити всю систему викладання бухгалтерії на науковий фундамент відносяться до новітнього часу [16]. У такому разі постає питання про існування суто бухгалтерських категорій, які відобразатимуть загальні властивості та зв'язки між цими науками.

До того ж загальна оцінка фінансового становища і розмір фінансового результату можуть виступати в більш, ніж чотирьох варіантах, що ускладнює прийняття управлінських рішень внаслідок створення надмірної інформації [13, с. 191]. Хоча філософ Хосе Ортега-і-Гассет стверджував, що в житті завжди може чогось не вистачити [9, с. 56].

Предметом нашого дослідження є об'єкти, що відображаються в пасиві бухгалтерського балансу, тому слід визначити, які з застосовуваних там термінів є поняттями, а які категоріями, таким чином визначивши частину загального понятійно-категорійного апарату на шляху до створення науки про бухгалтерський облік.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Питанням обґрунтування категорій як однієї із форм мислення присвячені праці Арістотеля, І. Канта, Г. Гегеля, М.А. Булатова, А.Н. Книгіна, питаннями створення понятійно-категорійного апарату окремої приватної науки займалися Я. Хімич, С.Ф. Легенчук.

Мета статті полягає у дослідженні категорій джерел формування активів підприємства або пасиву бухгалтерського балансу як способу їх відображення задля розмежування.

Викладення основного матеріалу. Кожна наука оперує власним понятійно-категорійним апаратом для відображення сутності тих, чи інших предметів та явищ, встановлення взаємодії між ними та взаємозв'язків. Одним з завдань на шляху до створення науки про бухгалтерський облік є визначення специфічних лише їй бухгалтерських понять та категорій. Ще Є.С. Сіверс розумів під рахунковеденням теоретичну наукову розробку бухгалтерських категорій [11]. Проте, як нарікає фізик і письменник Ч.П. Сноу: "... На жаль, в епоху словоблуддя разом з корисним, людина вбирає в себе велику кількість всляких дурниць... Благозвучне слово – ласкає слух. Якщо його повторювати багато разів, то в результаті забуваєш, що воно абсолютно нічого не значить. Забуваєш, що застосував його тільки для того, щоб приховати своє неучтво. Ми всі заігнотовані словами" [12, с. 70]. Підкреслює дану проблему і Ф.Бекон, відзначаючи, що визначення складаються зі слів, а слова породжують слова [2, с. 325]. Проф. Я.В. Соколов вважає, що обліком є текст, викладений на спеціальній професійній мові, і одне з найважливіших завдань будь-якої людини, яка намагається в ньому розібратися, полягає в необхідності "зняти лушпиння" слів і оголити сенс [13, с. 184]. Зосереджує увагу на важливості застосування підходящих слів вчений І.П. Павлов [10]: "Слова можуть бути підібрані неточні, непідходящі, можуть не правильно розумітися і т.д. І знову слід остерігатися, щоб не побачити завдяки словам дійсність в неналежному, неправильному вигляді. ...фальсифікація дійсності може досягти виличезних розмірів". Одним з таких слів, значення і зміст якого не зрозумілий в бухгалтерському обліку, є "пасив", який призвів до появи таких слів та словосполучень як "пасиви", "стійкі пасиви", "пасивні рахунки" та ін.

Дослідженням категорій бухгалтерського обліку займається проф. С.Ф. Легенчук, проте у своїй статті "Теоретичні передумови систематизації бухгалтерських категорій" [8, с. 108-113] не наводиться жодного визначення категорії або поняття, вказується лише на необхідність наявності у кожній науці таких філософських основ. Чітке визначення бухгалтерських категорій в частині об'єктів, що відображаються в пасиві бухгалтерського балансу надасть змогу створити системну їх класифікацію за конкретними ознаками на шляху до створення науки про бухгалтерський облік. Це дасть змогу скоригувати план рахунків бухгалтерського обліку для підприємств та, відповідно, фінансову звітність задля узгодження інтерпретації облікової інформації серед різних груп користувачів. Загальнонаукові поняття яких нині налічується вже не один десяток, в деякому розумінні знаходять в собі риси філософських категорій, і з приватнонауковими поняттями їх зближує те, що вони використовуються в якості рівноправних категорій, застосовуваних у відповідній приватній науці [15]. Тому достойно визначитись зі змістом понять, категорій у філософії, які складають собою фундамент, на якому формуються основи інших наук, у тому числі і науки про бухгалтерський облік (табл. 1)

Таблиця 1. Визначення філософських основ, в частині понять та категорій

Поняття		Категорія	
Джерело	Визначення	Джерело	Визначення
Философский словарь. / Под ред. И.Т. Фролова. – 4-е изд. – М.: Политиздат, 1980. – 445с.	одна з форм відображення світу на сходинці пізнання, пов'язаної з застосуванням мови, форма (спосіб) узагальнення предметів та явищ	Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т. 1 / За ред. С.В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – 616с.	1) найбільш узагальнені фундаментальні (родові) поняття, в яких відображаються сутнісні, а отже, закономірні зв'язки реальної дійсності, узагальнюються розвиток суспільної практики. Комплексне пізнання такої практики в історичному контексті наповнює уже обґрунтовані категорії сутнісно і якісно новим змістом, а також призводить до розширення категоріального апарату будь-якої науки; 2) розряд, порядкове місце, які визначають професійний рівень працівників або якість товарів за спільними ознаками
Большая Советская Энциклопедия. (В 30 томах). Гл. ред. А.М. Прохоров. Изд. 3-е. М., "Советская Энциклопедия", 1975. Т. 20. Струнино-Тихорецк. 1975. 608с.	форма мислення, що відображає суттєві властивості, зв'язки і відношення предметів та явищ в їх протиставленні та розвитку; думка або система думок, що узагальнює, виділяє предмети деякого класу за визначеним загальним і в сукупності специфічним для них ознакам	Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: Підручник для науковця. – К.: Навчально-методичний центр "Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні", - 2006. – 302с.	форми мислення, які відображають найбільш загальні та істотні сторони, зв'язки і відношення реальної дійсності та пізнання; специфічні терміни теорії
Челиков М.Г. Интеграция науки: (Филос. очерк.) – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Мысль, 1981. – 276 с.	форма відображення предметів, речей, явищ матеріального світу, законів їх руху. Особливість поняття – відображення зв'язків і відношенні предметів, явищ. Вони відображають не весь предмет (явище), а лише його стійкі зв'язки, сторони, властивості, відношення	Философский словарь. / Под ред. И.Т. Фролова. – 4-е изд. – М.: Политиздат, 1980. – 445с.	форми осмислення у загальних поняттях відношення людини до світу, які відображають найбільш загальні і суттєві властивості, закони природи, суспільства і мислення
Краткий философский словарь. Под ред. М. Розенталя и П. Юдина. М.: Первая Образцовая типография им. А.А. Жданова, 1951. – 614 с.	форма людського мислення, в якій виражаються загальні, суттєві ознаки речей, явищ об'єктивної дійсності	Большая Советская Энциклопедия. (В 30 томах). Гл. ред. А.М. Прохоров. Изд. 3-е. М., "Советская Энциклопедия", 1975. Т. 11. Италия-Кваркуш. 1975. 608с.	найбільш загальні і фундаментальні поняття, що відображають суттєві, всезагальні властивості і відношення явищ дійсності і пізнання. Категорії виникли і розвиваються як результат узагальнення історичного розвитку пізнання і суспільної практики
Краткий словарь по философии. Изд. 2-е (доработ. и доп.) – М.: Политиздат, 1970. – 398 с.	одна з основних одиниць розумової діяльності, логічна форма, за допомогою якої будуються інші форми мислення	Краткий философский словарь. Под ред. М. Розенталя и П. Юдина, М.: Первая Образцовая типография им. А.А. Жданова, 1951. – 614 с.	основні логічні поняття, що відображають найбільш загальні і суттєві зв'язки і відношення дійсності
Краткий философский словарь. Под. ред. А.П. Алексева. Изд. 2-е перераб. и доп. – ПБОЮЛ М.А. Захаров, 2001. – 496 с.	думка, яка виділяє із деякої предметної області (універсуму) і збирає в клас (узагальнює) об'єкти шляхом вказування на їх спільну і відмінну ознаку	Краткий словарь по философии / Под общ. ред. И.Б. Блауберга, И.К. Дантина. – 3-е изд., доработ. и доп. – М.: Политиздат, 1979. – 413с.	найбільш загальні поняття, що відображають основні властивості і закономірності явищ об'єктивної дійсності, що визначають характер науково-теоретичного мислення епохи

Порівняння визначень філософських основ у частині поняття і категорій наглядно зображує проблему їх сутнісного розуміння, адже, з одного боку, категорії виступають найбільш узагальненими поняттями, а з іншого – поняття визначають як одну з складових частин категорії. З цього і випливає нерозуміння того, що з таких філософських основ ширше за своїм сутнісним наповненням. З даних таблиці 1, можна визначити, що поняття – одна з форм мислення, що узагальнює та

розділяє, відображає суттєві ознаки для глибшого пізнання предмету, явища, процесу тощо. Сукупність понять, згуртованих за певними найбільш загальними та спільними ознаками та властивостями, формують категорії, які дають можливість розуміння дійсності у навколишньому середовищі (рис. 1). При чому слід врахувати термін як слово, яке окреслює сутність поняття та як його назву

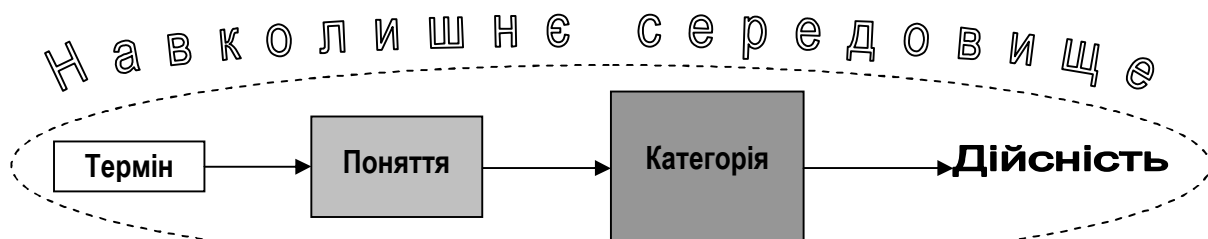

Рис. 1. Значення категорії для розуміння дійсності

Істина, як і все решта, у чистому вигляді існує тільки в абстракції, а кожний реальний процес руху пізнання означає рух від неістинного до істинного, і він не вільний від моментів ілюзорності, омани. Будь-яка теорія містить елементи, неістинність яких визначається у ході наступного розвитку науки. Не тільки в цілому об'єктивно-істинне знання містить у собі моменти омани. На окремих етапі розвитку пізнання виявляється, що деякі положення науки були оманю [5, с. 143].

Категорії були введені Арістотелем, який розумів під ними найбільш загальні поняття, що описують судження або твердження про суб'єкт. Арістотель вивів десять загальних категорій із граматичних форм. Наступним представником вчених-філософів, який значно розвинув вчення про категорії, був Імануїл Кант. Він припускав, що весь світ є хаосом і змінюється він завдяки апріорним формам чуттєвості, якими є час та простір. Останніх, в свою чергу не існує в реальному світі і вони є лише

формами сприйняття. Тобто для деякого впорядкування цього хаосу свідомість людини виробила певні категорії, яких Кант виділяє чотири: категорію кількості, категорію якості, відносини, категорію модальності. Вчення про категорії продовжували розвиватись і в наступних працях філософів, що дало можливість формування категорійного апарату багатьох наук для опису та розкриття їх змісту. Ще Гегель підкреслював, що категорії потрібні для більш точного визначення і пошуку предметних відносин [3, с. 85].

Як зазначає В.В. Головач [4, с. 3], сама логіка формування понять вимагає, щоб воно було коротким і лаконічним за своїм змістом. Різного роду абстракції, а також доповнення, особливо надмірні зайві уточнення ведуть до втрати суті того чи іншого поняття. Таким чином, в наукових дослідженнях повинна бути узгодженість та стабільність в застосуванні різного роду понять та термінів, що дозволить зрозуміти зміст категорій бухгалтерського обліку.

Поняття не тільки виділяє загальне, але і розділяє предмети, їх властивості і відносини, класифікуючи останні у відповідності з їх відмінностями. Розрізняють поняття в широкому сенсі та науковому. Перші формально виділяють загальні ознаки предметів і явищ та закріплюють їх в словах. Наукові поняття відображають суттєві і необхідні ознаки, а слова і знаки (формули), що їх виражають, є науковими термінами [1, с. 353].

Проф. Я.В. Соколов зазначає, що у теорії бухгалтерського обліку під об'єктами розуміються, перш за все, бухгалтерські категорії [13, с. 186]. Під бухгалтерськими категоріями вчений розуміє рахунки, кореспонденція яких здійснюється за здалегідь обраною методологією бухгалтерського обліку й тими сферами про які йде мова [13, с. 189]. Категорії зміцнюють бухгалтерське наукове знання, відтворюючи у вільному від випадкових проявів вигляді всі сторони і моменти об'єкта категоризації, завдяки чому вони виражають об'єктивно необхідне і істотне в бухгалтерському обліку – сутність, структуру, взаємозв'язки з бухгалтерською науковою картиною світу тощо [7, с. 91].

Категорії бухгалтерського обліку, що поєднані одні з одними, являють собою базові категорії науки про бухгалтерський облік, на основі яких формується і функціонує вся система бухгалтерського обліку як на теоретичному, так і на практичному рівні. Бухгалтерський облік, як і будь-яку іншу науку, можна ділити на будь-яку кількість категорій, за умови, щоб він був вичерпаний цими категоріями повністю без смислових перетинів. Тобто категорії – найбільш загальні граничні поняття, які характеризуються спільними властивостями та ознаками.

Визначення категорій бухгалтерського обліку здійснюється за допомогою процесу категоризації. В свою чергу, категоризація – структурування схожих статей за темами, формування узагальнюючих, класифікуючих категорій. Категоризація – механізм навігації та встановлення співвідношень між статтями [19]. Категоризація – основний спосіб упорядкування досвіду людини [18, с. 11]; у всіх випадках, коли мислення не пов'язане з індивідуальними об'єктами, воно завжди оперує категоріями (тобто категоризує) [17, с. 13]. У "Короткому словнику когнітивних термінів" категоризація визначається у двох сенсах: у вузькому – як підведення явища, об'єкта, процесу тощо під певну рубрику досвіду, категорію та визнання його членом цієї категорії, у широкому – як процес утворення й виокремлення самих категорій, членування внутрішнього й зовнішнього світу людини відповідно й буття, впорядковане представлення різноманітних явищ через зведення їх до меншої кількості

розрядів чи об'єднань тощо, а також – результат класифікаційної (таксономічної) діяльності [6, с. 42].

Старко В.Ф. зазначає, що термін "категоризація" має щонайменше чотири значення:

1) процес пошуку відповідної готової ділянки досвіду, тобто категорії (як вона представлена в мозку людини), для "явища, об'єкта, процесу тощо";

2) результат цього пошуку, тобто встановлена належність об'єкта категоризації певній категорії;

3) ширший процес формування, до якого залучено не одну (як у значенні 1), а низку категорій (або й усі категорії);

4) результат цього процесу [14].

Якщо говорити про бухгалтерський облік, то в частині об'єктів, що відображаються в пасиві бухгалтерського балансу, існує ціла низка невизначеностей: що таке "пасив" та яке його сутнісне наповнення; чи можна об'єкти, що відображаються в ньому певним чином категоризувати та ін.

На нашу думку, "мова" бухгалтерського обліку почала формуватися з часів зародження облікової думки, яка, в свою чергу, виникла і продовжувала розвиватися паралельно з правовою категорією власності. Тому не дивно, що досить багато понять та категорій, що застосовуються в бухгалтерському обліку належать юриспруденції. До того ж, слід враховувати юридичний бік відображених об'єктів обліку, відображених в пасиві балансу.

Що стосується терміну "пасив" в бухгалтерському обліку, то не зрозумілим залишається його сутнісне наповнення та причина виникнення такої назви. Достеменно відомо лише те, що пасив – назва розділу форми звітності "Баланс", в якій відображаються джерела формування активів. Можна припустити, що така назва виникла як наслідок протиставлення категорії "активи". Гегель вважав, що категорії в якості понять не просто співставні, кожна з них повинна мати протиставлення. Якщо виходити з визначення активів як об'єктів бухгалтерського обліку, які постійно функціонують, змінюються, беруть участь в господарському житті підприємства, то логічним було б під поняттям пасивів розуміти об'єкти, протилежні їм. Наприклад, якщо взяти верстат, який використовувався в процесі господарювання і виконував покладені на нього функції, то такий об'єкт бухгалтерського обліку вважатиметься активом підприємства. У разі, коли з певних причин, даний верстат перестав використовуватись для досягнення мети підприємства, але придатний до функціонування, то, можливо, саме такий об'єкт слід вважати пасивним і називати пасивом? З іншого боку, якщо відштовхуватись від того, що в активі бухгалтерського балансу знаходять своє відображення реальні об'єкти, які можна виокремити з загальної сукупності, ідентифікувати, то в пасиві – абстрактно відображаються ті ж об'єкти, проте узагальнені за ознакою належності підприємству, джерелом утворення, без їх конкретизації. Для того, щоб не розписувати детально по частинам звідки що взялося, людська свідомість узагальнила їх у менші за своїм змістом, але ще досить обширні категорії як "власний капітал" або "джерела власних засобів" та "залучений капітал", що означають належність тих чи інших об'єктів підприємству. Процес категоризації в бухгалтерському обліку закінчується (або ж, навпаки, розпочинається) найбільш обширною, узагальнюючою категорією, яка в свою чергу, складається з декількох понять. В бухгалтерському обліку за допомогою елементу методу "баланс" капітал підприємства було розділено за ознаками вартість-власність та інтерес-відносини, на активи та пасиви, відповідно (рис. 2).

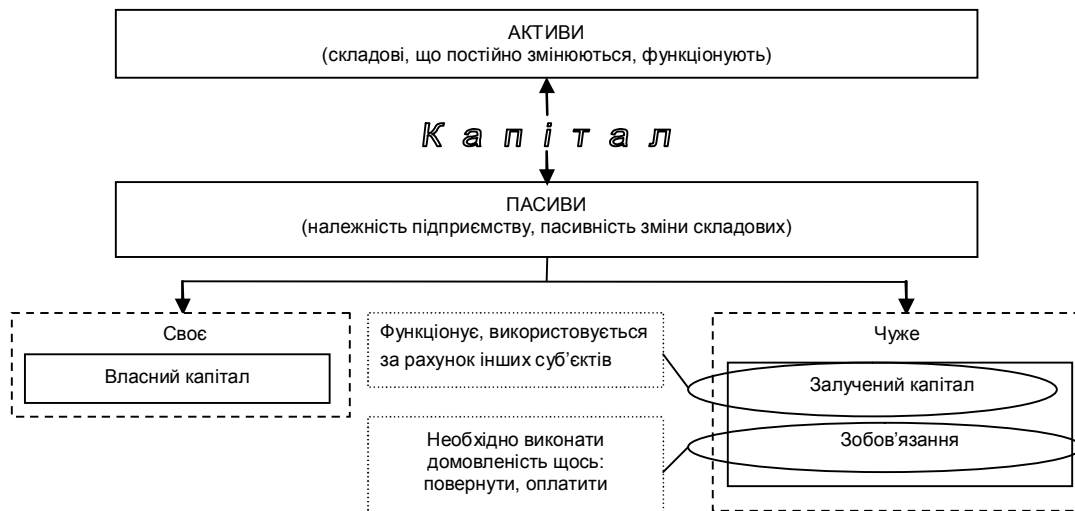

Рис. 2. Категорії бухгалтерського обліку в частині об'єктів, що відображаються в пасиві бухгалтерського балансу

Таким чином найвищою категорією виступатимуть саме джерела утворення об'єктів, що відображаються в активі або, як зараз їх прийнято називати – пасиви, загальною спільною властивістю для яких буде належність активів підприємству та відносна "пасивність" зміни таких об'єктів. Наприклад, якщо підприємство отримало безоплатно грошові кошти у сумі 40 000 грн., то

ця сума відобразиться в пасиві на рахунку додаткового капіталу. В той час, коли в активі ці кошти зазнаватимуть значних змін, набуваючи іншу форму в процесі здійснення господарської діяльності, в пасиві відобразиться сума в розмірі 40 000 грн. доки не станеться якась подія на зразок безоплатного отримання коштів (рис. 3).

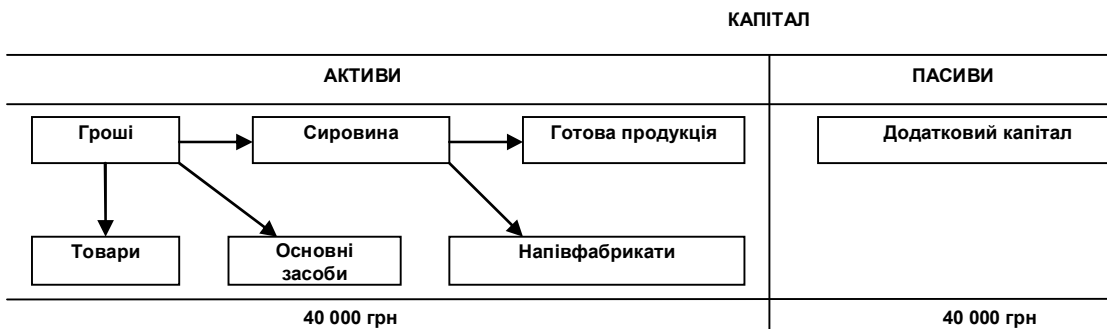

Рис. 3. "Пасивність" зміни складових капіталу в бухгалтерському обліку

Хоча "пасив" тлумачиться як недовірливий, тобто стійкий та незмінний, а актив означає дієвий, інтенсивність зміни, і таким чином функціонування, вважаємо, що сьогодні пасиву слід набагато більше надати змісту, адже сьогодні при ускладненні відносин власності тільки за допомогою бухгалтерського обліку об'єктів, що відображаються в другому розділі бухгалтерського балансу, можливо визначити співвідношення між частками належності певної вартості активів відповідним суб'єктам.

Наступними категоріями можна вважати "власний капітал", що узагальнює джерела утворення активів власними силами підприємства, категорія "залучений капітал" характеризує джерела утворення та збільшення вартості активів за рахунок зовнішніх суб'єктів. Ці категорії бухгалтерського обліку відобразатимуть, в більшій мірі, економічну сторону здійснення господарських операцій.

Окремо слід відзначити категорію "зобов'язання", які не є джерелом утворення певних об'єктів, цій категорії не властиве сприяння збільшенню активів та їх вартості, вона відображає необхідність підприємства відділити частину вартості від них і, в грошовій або іншій формі, сплатити до певних установ в рахунок оплати певної послуги або здійснити інші дії. Ця категорія

відобразить юридичну сторону здійснення операції залучення зовнішніх джерел фінансування господарської діяльності, яка виникатиме в момент її здійснення: одночасно з залученням активів ззовні у підприємства виникатиме зобов'язання перед суб'єктами їх надання вчинити певну дію. Тобто, таку операцію можна розглядати одночасно в декількох аспектах і підтверджує думку про те, що бухгалтерський облік є синтезом декількох наук. Отже, категорія "зобов'язання" в бухгалтерському обліку формується з таких понять як залучений капітал, зовнішні джерела фінансування, зобов'язання в юриспруденції. Дослідження даної категорії буде перспективою наших подальших досліджень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В результаті проведеного дослідження встановлено найвищою категорією, яка характеризує джерела утворення об'єктів, що відображаються в активі є – пасиви, вони мають загальну спільну властивість – для яких буде належність активів підприємству та відносна "пасивність" зміни таких об'єктів. Визначення категорій пасиви, власний капітал, залучений капітал та зобов'язання в перспективі повинно забезпечити створення системної класифікації об'єктів, що відображаються в другому розділі бухгалтерського

балансу, яка має розширити його інформативну місткість для максимального задоволення потреб різних груп користувачів звітності.

Уточнення потребує узгодження та взаємодії категорій зобов'язання та залученого капіталу, адже вони нерозривно пов'язані одна з одною, оскільки залучення капіталу на підприємство ззовні тягне за собою виникнення обов'язку вчинити певні дії на користь суб'єктів надання, тоді як виникнення зобов'язань у підприємства не обов'язково супроводжується утворенням активів.

Список використаної літератури:

1. Большая Советская Энциклопедия. (В 30 томах). / Гл. ред. А.М. Прохоров. Изд. 3-е. – М.: Советская Энциклопедия, 1975. – Т. 20. Струнино-Тихорецк. 1975. – 608 с. 2. *Бекон Ф.* О достоинстве и приумножении наук / Ф. Бэкон. – Соч. в двух томах. – Т.1. – М.: Мысль, 1971. – 500 с. 3. *Гегель Г.В.Ф.* Наука логики / Г.В.Ф. Гегель. – Т. 1. – М.: Мысль, 1970. – 501 с. 4. *Головач В.В.* Поняття аудиту / В.Ф. Головач // *Аудитор України*, 2012. – № 2 (196). – С. 3-6 5. *Копнин П.В.* Гносеологические и логические основы науки / П.В. Копнин. – М.: Мысль, 1974. – 566с. 6. *Кубрякова Е.С.* Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина – М.: Изд-во МГУ, 1997. 7. *Легенчук С.Ф.* Необходимость разработки системы бухгалтерских категорий / С.Ф. Легенчук // *Стратегічні напрями розвитку бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту: Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15 берез. 2012 р.): тези доп. / відп. ред. Л.В. Нападовська. – К.: Київ. нац. торг.-екоп. ун-т, 2012. – С. 91-92 8. *Легенчук С.Ф.* Теоретичні передумови систематизації бухгалтерських категорій / С.Ф. Легенчук // *Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 1 (59). – С. 108-113 9. *Ортега-и-Гассет Х. Веласкес. Гойя. – М.: Республика, 1997. – 351 с. 10. *Павлов И.П.* Об уме вообще / И.П. Павлов: pro et contra. – СПб.: Издательство Русского Христианского Гуманитарного Института, 1999. 11. *Сиверс Е.Е.* Счетоводство и счетоведение / Е.Е. Сиверс. – СПб, 1892. 12. *Сноу Ч.П.* Смерть под парусом // *Английский детектив.* – М.: Правда, 1983 – С. 19-258. 13. *Соколов Я.В.* Бухгалтерский учет как сумма фактов хозяйственной жизни: [учеб. пособие] / Я.В. Соколов. – М.: Магистр; ИНФРА-М, 2010. – 224 с. 14. *Старко В.Ф.* Категоризация категоризаций [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Pzs/2009_9/11.pdf 15. *Урсул А. Д.* Проблема информации в современной науке. Философские очерки / А. Д. Урсул. – М.: Наука, 1975. - 275 с. 16. *Шерр И.Ф.* Бухгалтерия и баланс / И.Ф. Шерр. – М.: Экономическая жизнь, 1925. – 247 с. 17. *Kleiber G.* Semantika prototypu. Kategorie i znaczenie leksykalne. – Kraków: Universitas, 2003. 18. *Lakoff G.* Women, Fire and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind. –Chicago, L.: The Univ. of Chicago Press, 1987. 19. *Mary Michael Spangler.* Logic. An Aristotelean Approach. Revised Edition. (Logika. Аристотельський підхід. Переглянуте видання). – Ленгем, Мерленд: Університетська Друкарня Америки, 1986***

ПЕТРЕНКО Наталія Іванівна – кандидат економічних наук, доцент Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

– проблеми економіко-правових теорій обліку пасивів.

Надійшла до редакції: 03.04.12 р.